

საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის განვითარების ძირითადი მიმართულებები

ანოტაცია: მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური სტაბილურობის საფუძველია. ეკონომიკური ზრდა, მოსახლეობის კეთილდროება, ინვესტიციური მიმზიდველობა და უმუშევრობის შემცირება წარმოუდგენელია კონკურენტუნარიანი მცირე და საშუალო ბიზნესის არსებობის გარეშე. პოსტსაბჭოთა მენტალური და თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის მოთხოვნებით გაჯერებული, რადიკალური ხედვები ხშირად ეკონომიკურ პოლიტიკას აყენებს რადიკალური გადაწყვეტილებების საჭიროების წინაშე, რასაც ხელისუფლება და ბიზნესი ხშირ შემთხვევაში თანამოაზრეებად და ზოგჯერ მხარეებადაც, კი გამოყავს. შესაბამისად საინტერესო და აქტუალურია მათი თანაცხოვრება, რაც ხშირ შემთხვევებში დეკლარირებული სიკეთეების აცდენებს იწვევს და რადიკალურ მიმართულებებს აყალიბებს. მსხავსი დისონანსების თავიდან ასაცილებლად საჭიროდ მიგვაჩნია თანამედროვე განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების გამოყენებით საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის მიმართულებით გატარებული ღონისძიებების დახვეწა, დამატებით აქტიური ღონისძიებების გატარება.

ამოსავალი სიტყვები: მცირე ბიზნესი, საშუალო ბიზნესი, კონკურენტუნარიანობა, ინვესტიციები, ინოვაციები, მეწარმეობა.

Lasha Narsia

Main directions for increasing the competitiveness of small and medium businesses in Georgia

annotation: Development of SMEs is the basis for economic and political stability of the country. Economic growth, population welfare, investment attractiveness and unemployment reduction are unimaginable without the existence of competitive small and medium businesses. Satisfied with post-soviet mental and modern market economics, radical visions often lead to economic policy in the face of radical decisions that the government and business often use as partners, and sometimes even as parties. Accordingly, their coexistence is interesting and urgent, which often leads to discredited sclerosis and forms radical directions. In order to avoid disadvantages, we need to improve the measures taken in the field of competitiveness of small and medium business in Georgia by using the experience of modern developed countries, to carry out additional active measures.

Keywords: *Small business, medium business, competitiveness, investments, innovations, entrepreneurship.*

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება ქვეყნის ეკონომიკური და პოლიტიკური სტაბილურობის საფუძველია. თანამედროვე პირობებში დასაქმების გაზრდის და ფირმების სიცოცხლისუნარიანობის უზრუნველყოფისათვის საციცოცხლოდ აუცილებელია მცირე კომპანიების კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა. ხშირ შემთხვევაში მათი კონკურენტუნარიანობა შეიძლება შესუსტდეს და შესაბამისად მოხდეს ბაზრიდან განდევნაც კი. განსაკუთრებით ხშირ შემთხვევაში ხდება მათი შთანთქმა ან საქმიანობის პროფილის შეცვლა. მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებმა ნათლად დაგვანახა კონკურენტუნარიანობის გავლენა და მნიშვნელობა ეროვნულ და საერთაშორისო ეკონომიკურ პროცესებზე.

მაიკლ პორტერის მოსაზრების თანახმად ფაქტორები, რომლებიც წარმოადგენენ კონკურენტუნარიანობას ნებისმიერ ინდუსტრიაში, მოიცავს ფართო კატეგორიებს (*Porter2006:114*).

ადამიანური რესურსები: პერსონალის რაოდენობა, უნარები და ღირებულება (მათ შორის მენეჯმენტის);

ფიზიკური რესურსები: ქვეყნის მიწა, წყალი, მინერალური რესურსების სიმრავლე, ხარისხი, ხელმისაწვდომობა და ღირებულება, ჰიდროელექტროსადგურების წყაროები, თევზჭერის საფუძვლები და სხვა ფიზიკური თვისებები.

ცოდნის რესურსები: დაგროვილი სამეცნიერო, ტექნიკური და საბაზრო ცოდნა წარმოების და მომსახურების სფეროში.

კაპიტალის რესურსები: ქვეყანაში არსებული კაპიტალის მარაგი.

ინფრასტრუქტურული რესურსები: მახასიათებლები (მათ შორის, ტიპი, ხარისხი) და ხელმისაწვდომი ინფრასტრუქტურის გამოყენების ღირებულება.

სწორედ მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნებში სწორად გადანაწილებულმა ადამიანურმა, ფიზიკურმა, ცოდნის, კაპიტალის და ინფრასტრუქტურულმა რესურსებმა ხელი შეუწყო მცირე და საშუალო საწარმოების კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას და წამყვან როლს. მათ შორის ევროკავშირის ქვეყნებშიც.

განვითარებულ ქვეყნებში (მათ შორის ევროკავშირის ქვეყნებში), მცირე და საშუალო საწარმოებს მოქმედ საწარმოებში დიდი წილი უკავია, ქმნის სამეწარმეო სექტორის მთლიანი ბრუნვის 50%-ზე მეტს და ყოველი სამი სამუშაო ადგილიდან ორს კერძო სექტორში. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) ქვეყნებში, კომპანიების 99%-ზე მეტს მცირე და საშუალო საწარმოები წარმოადგენენ და, საშუალოდ ქმნიან მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) 2/3-ს. განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში, მცირე და საშუალო საწარმოები საწარმოების მთლიანი რაოდენობის 90%-ზე მეტს წარმოადგენენ, თუმცა მათი წილი მშპ-ში ზოგადად საკმაოდ დაბალია - ხშირ შემთხვევაში 20%-ზე ნაკლები (ევროკომისია 2010).

ჩვენი მოსაზრებით მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაზე და მათ კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფაზე გავლენის მქონე ფაქტორები დეტალურად შეიძლება შემდეგი სახით ჩამოყალიბდეს:

- საქმიანობის სფეროში გამოცდილება;
- გამართული ორგანიზაციული სტრუქტურა;
- არსებული კადრების კვალიფიკაციის დონე;
- მართვაში გამოყენებული გამოცდილება;
- საჭირო რესურსებზე ხელმისაწვდომობა;
- ადგილმდებარეობა;
- გამომწვევული პროდუქციის ხარისხი და ასორტიმენტი;
- საქმიანობის დივერსიფიცირების შესაძლებლობა;
- ინოვაციებზე წვდომის შესაძლებლობა;
- სავალუტო რყევებისას დამცავი მექანიზმების არსებობა;
- კადრების უწყვეტი გადამზადების სტრატეგიის არსებობა;
- წარმოების და მომსახურების დივერსიფიცირება;
- განვითარების მცირე, საშუალო და გრძელვადიანი სტრატეგიის არსებობა;

-ფინანსურ რესურსებზე წვდომა;

- ხელსაყრელი რეგულაციების და ნებართვების არსებობა;

-ახალი ბაზრების მოძიების შესაძლებლობა;

-ეფექტური სარეკლამო ღონისძიებების გატარება;

-სტეიჰოლდიების ინტერესების გათვალისწინება;

-საქმიანობის პროცესში უცხოური გამოცდილების გათვალისწინებით თანამედროვე მიდგომების დაანერგვა;

-საგარეო ბაზრებზე გასვლა;

-დამოუკიდებელი აუდიტორების რეკომენდაციების გათვალისწინება.

ვფიქრობთ ეს არის ფაქტორთა კომპლექსი, რომლის მნიშვნელოვანი ნაწილის გათვალისწინება სასიცოცხლოდ აუცილებელია მცირე და საშუალო კომპანიების კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფისა და თანამედროვე პირობებში ბაზარზე ადგილის დამკვიდრებისათვის.

საქართველოში რეგისტრირებულ და აქტიურ სუბიექტთა რაოდენობა რეგიონების მიხედვით(9)

(1 ივნისი 2019)

რეგიონები	რეგისტრირებული სუბიექტი	აქტიური სუბიექტი
სულ	741 811	168 168
ქ. თბილისი	325 717	71 172
აფხაზეთის ა.რ.	163	12
აჭარის ა.რ.	65 459	16 696
გურია	17 844	4 259
იმერეთი	100 517	22 843
კახეთი	45 424	10 526

მცხეთა-მთიანეთი	13 775	3 095
რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი	6 190	1 225
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	57 102	12 076
სამცხე-ჯავახეთი	22 210	5 036
ქვემო ქართლი	54 937	12 903
შიდა ქართლი	32 473	8 325

როგორც ცხრილიდან ჩანს 2019 წლის 1 ივნისის მდგომარეობით საქართველოში რეგისტრირებული და აქტიური სუბიექტების რაოდენობა რეგიონების მიხედვით სულ რეგისტრირებულია 741 811 სუბიექტი. მათ შორის დღეისათვის აქტიურია 168 168 სუბიექტი, რაც პროცენტულად 22,66%-ია. როგორც ცხრილის ანალიზიდან ჩანს საქართველოს 12 რეგიონში აქტიური სუბიექტების რაოდენობა შემდეგნაირად ნაწილდება: თბილისში- 21,85%; აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა-7,36%; აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა-25,50%; გურია-23,86%; იმერეთი-22,72%; კახეთი-23,17%; მცხეთა-მთიანეთი-22,46%; რაჭა-ლეჩხუმი და ქვემო სვანეთი-19,78; სამეგრელო- ზემო სვანეთი- 21,48%; სამცხე - ჯავახეთი-22,67%; ქვემო ქართლი-23,44%; შიდა ქართლი-25,63%. აქტიური სუბიექტების მიხედვით პოტენციულად ლიდერთა სამეულშია: შიდა ქართლი, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა და გურია; ხოლო აქტიური სუბიექტების რაოდენობის მიხედვით: თბილისი, იმერეთი და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკა.

რეგიონებში მცირე და საწარმოების სიცოცხლისუნარიანობის და კონკურენტუნარიანობის უზრუნველსაყოფლად საჭიროდ მიგვაჩნია, რეგიონში არსებული რესურსული პოტენციალის ეფექტურად გამოყენება, რაშიც მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია მსოფლიოს განვითარებულ ქვეყნებში მიმდინარე დეცენტრალიზაციის პროცესის განვითარების ხელსეწყობის გამოცდილების გათვალისწინება.

ბულგარეთის მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობის წლიური ანგარიშში აღნიშნულია ის ფაქტი, რომ ხელსაყრელი ბიზნეს გარემო არის მთავარი ასპექტი, რომელიც გავლენას ახდენს საწარმოს კონკურენტუნარიანობაზე. ასეთი გარემო მოიცავს შემდეგ ძირითად ფაქტორებს: 1. მიმდებარე გარემოს ფაქტორები: მაკროეკონომიკური პირობები - ეკონომიკური ზრდა, ეროვნული

შემოსავლის დონე, სიმდიდრის კონცენტრაცია, ინფლაცია, საპროცენტო განაკვეთი, გაცვლითი კურსი; პოლიტიკური პირობები - ეკონომიკური თავისუფლება, ბიუროკრატიული პროცედურები, დაბეგვრის საერთო სისტემა, წახალისება და სუბსიდირება, სხვა ქვეყნებთან სავაჭრო ხელშეკრულებები, ექსპორტისა და იმპორტის კვოტები; 2. სამრეწველო დონის ფაქტორები: რყევების მოთხოვნა - ფასების ელასტიურობა, მოთხოვნის შემოსავლიანი ელასტიურობა, სეზონური რყევები; კონკურენცია-საერთაშორისო დონე, კოალიცია ორგანიზაციებს შორის, კონკურენცია, სტრატეგიული ალიანსები; მომწოდებლები - ხელმისაწვდომობა და ხარისხის რესურსები, ლოკალიზაცია, მიწოდების კონცენტრაცია; კლიენტები - ლოკალიზაცია, გაყიდვების კონცენტრაცია, ფინანსური ჯანმრთელობა. 3 საწარმო (კომპანია) - ფაქტორები: ხარჯები ან ხარჯები - ნედლეული ხარჯები, შრომის ხარჯები, შენახვის ხარჯები, კაპიტალის ღირებულება; ტექნოლოგიები - ტექნოლოგიური პროცესები, პროდუქტები, ინვესტიციების კვლევა და განვითარება, საკუთრებაში არსებული პატენტები

(*Sibel Ahmedova 2015:1104*).

ამრიგად, მცირე და საშუალო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა უნდა გახდეს სახელმწიფოებრივი რეგიონის პოლიტიკის ერთ-ერთი წამყვანი მიმართულება. რაც საშუალებას მისცემს რეგიონის სოციალური და ეკონომიკური განვითარებას. მიაღწიოს განვითარების მაღალი დონეს და გააუმჯობესოს მოსახლეობის კეთილდღეობა.

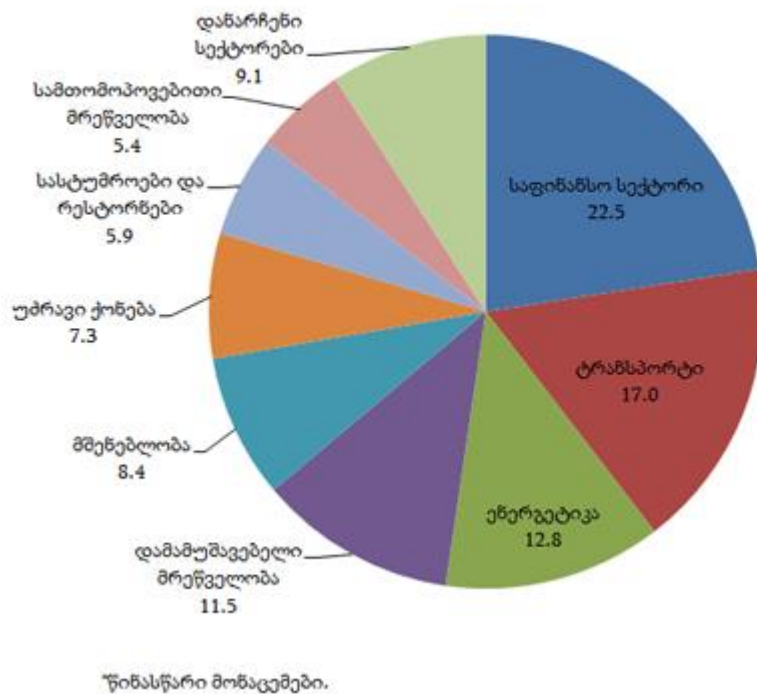
არ უნდა იყოს რეგიონში მცირე და საშუალო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება მხოლოდ ბიზნესის ამოცანა, არამედ ის უნდა იყოს ხელისუფლების ორგანოების ძირითადი საზრუნავი. ხელისუფლებამ და ბიზნესმა ერთობლივად უნდა გააუმჯობესოს მცირე და საშუალო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის მექანიზმები საწარმოები.

ბიზნესის კონკურენტუნარიანობა არის კომპლექსური მახასიათებელი, რომელიც ითვალისწინებს ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორების დიდი რაოდენობას. კონკურენტუნარიანობის შეფასება უნდა შეიცავდეს სამომხმარებლო მიმზიდველობას და მწარმოებლების ინტერესებს წარმოებასა და გაყიდვებში. ეკონომიკური ფაქტორები განსაზღვრავენ საქონლის კონკურენტუნარიანობის შეფასებას, რაც ასახება მომხმარებელთა და მწარმოებლების ინტერესებში . უფრო მეტიც, კონკურენტული ფაქტორები ასახავს არა მხოლოდ პარამეტრებს მსგავსი პროდუქტების, არამედ ახასიათებს პოტენციური მყიდველების საჭიროებებსაც.

მცირე და საშუალო მეწარმეობის მხარდამჭერის ბიზნეს ასოციაციები საქართველოში მოქმედებს მცირე და საშუალო მეწარმეობის მხარდამჭერის რამდენიმე ორგანიზაცია, მათ შორის: –

საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატა: პალატა დაფუძნებულია დამოუკიდებელი სახელმწიფო უწყების სახით. მისი მთავარი ფუნქციებია ბიზნესებისთვის საინფორმაციო და საკონსულტაციო მომსახურების გაწევა, ბიზნეს უნარების და ბიზნესის დაგეგმვის გაუმჯობესების ხელშეწყობა, ექსპორტის ხელშეწყობა, საწარმოების ინტერნაციონალიზაციის ხელშეწყობა და სხვა. პალატის წევრობა ნებაყოფლობითია. ამჟამად, პალატას ჰყავს 1 007 წევრი, რომელთა 90% მცირე და საშუალო მეწარმეა. წევრობის გადასახადი მერყეობს 0 ლარიდან 10 000 ლარამდე და დამოკიდებულია გაწეულ მომსახურებაზე. მცირე და საშუალო საწარმოები არ იხდიან წევრობის გადასახადს (ევროკომისია 2010:26).

უმსხვილესი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ეკონომიკის სექტორების მიხედვით 2018 წელს (%)

რაც შეეხება უმსხვილეს პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს ეკონომიკის სექტორის მიხედვით 2018 წელს, მოწინავე პოზიციაზეა საფინანსო სექტორი 22,5 %, ტრანსპორტი 17%, ენერგეტიკა 12,8%, დამამუშავებელი მრეწველობა 11,5%; მშენებლობა 8,4%; უძრავი ქონება 7,3%; სასტუმროები და რესტორნები; სამთომომპოვებელი მრეწველობა 5,4 % და დანარჩენი სექტორი 9.1% (8). აღსანიშნავია ჩამოთვლილ სფეროებს შორის მიმზიდველობის თვალსაზრისით მცირე და საშუალო საწარმოები საქმიანობენ საფინანსო, სატრანსპორტო, მშენებლობის, უძრავი წონების, სასტუმროების და რესტორნების სექტორებში. მაგრამ აქვე შემაფერხებელ ფაქტორად შეიძლება ჩაითვალოს მცირე და

საშუალო საწარმოების მხრიდან სანდოობის და სტაბილურად საქმიანობის მცირე გამოცდილება, რაც ხშირ შემთხვევებში უცხოური ინვესტირებისათვის ხელშემშლელი ფაქტორია.

ინოვაციების შემოტანა ბაზარზე (%) (8)

	2016	2017
	%	%
თქვენმა საწარმომ შემოიტანა თუ არა ახალი ან ბითად გაუმჯობესებული პროცესები წლის/მომსახურების წარმოებისთვის?	44.9%	41.6%
თქვენმა საწარმომ შემოიტანა თუ არა ახალი ან არსებითად გაუმჯობესებული ლოჯისტიკის, მიწოდების და დისტრიბუციის მეთოდები თქვენი ნედლეულის ან წარმოებული საქონლის/მომსახურებისთვის?	22.0%	24.3%
თქვენმა საწარმომ შემოიტანა თუ არა ახალი ან არსებითად გაუმჯობესებული მხარდამჭერი აქტივობები თქვენი საწარმოო პროცესებისთვის (მაგ. შესყიდვების, საბუღალტრო აღრიცხვის, თვლების მომსახურების სისტემები)?	33.1%	34.1%
სულ	100.0%	100.0%

შენიშვნა: პროცენტული მაჩვენებელი მოცემულია

ლოდ "დიახ" პასუხის შესაბამისად

როგორც ცხრილიდან ჩანს 2016-2017 წლებში ახალი ან არსებითად გაუმჯობესებული პროცესები საქონლის და მომსახურების წარმოებისათვის მხოლოდ 44,9% და 41,6% შემოიტანა; ახალი არსებითად გაუმჯობესებული ლოჯისტიკის, მიწოდების და დისტრიბუციის მეთოდები ნედლეულის ან წარმოებული საქონლის და მომსახურებისათვის 22,0% და 24,3% გამოიყენა: ახალი ან არსებითად გაუმჯობესებული მხარდამჭერი აქტივობები საწარმოო პროცესისათვის შემოიტანა მხოლოდ საწარმოების 31,1% და 34,1%. ეს მაჩვენებლები საკმაოდ დაბალია და საჭიროებს მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას. საკმაოდ ბევრია სამუშაო საწარმოებში ინოვაციების დანერგვის

კუთხით, რადგან სწორედ ინოვაციების დანერგვა მცირე და საშუალო ზომის საწარმოებში მიგვაჩნია მათი კონკურენტუნარიანობის გაზრდის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან რესურსად.

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაში მნიშვნელოვანია გამართული მენეჯმენტის სისტემის არსებობა. კონკურენტუნარიანობის მენეჯმენტის წახალისება არის ინსტრუმენტები, რომლებიც ხელს უწყობს თანამშრომლებს, რომლებიც ახორციელებენ კონკურენტუნარიანობას და მუდმივად აუმჯობესებენ ამ პროცესს. შესაბამისი სტიმულირების ინსტრუმენტების გამოყენების მაქსიმალური დაბრუნების უზრუნველსაყოფად, ისინი უნდა იყოს კლასიფიცირებული ორი კრიტერიუმით: მოტივების მიხედვით (ეკონომიკური, ადმინისტრაციული, მორალური, შემოქმედებითი) საქმიანობა; დამოკიდებული გავლენაზე (ჯილდო, სასჯელი).

მნიშვნელოვანია პროექტი, რომელიც მხარს უჭერს საქართველოში ღრმა და ყოვლისმომცველ თავისუფალ სავაჭრო სივრცესთან (DCFTA-სთან) დაკავშირებული ინსტიტუციური და მარეგულირებელი რეფორმების დანერგვას. ეს საფუძველს უყრის მცირე და საშუალო ბიზნესის გამყარებას ფართო ზრდის უზრუნველყოფისათვის, საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისა და ახალ ნორმატიულ პირობებთან ადაპტირების უზრუნველსაყოფისათვის, რაც საშუალებას აძლევს მას, გამოიყენოს შესაძლებლობები DCFTA-ს ფარგლებში (7).

ყოველივე ზემო თქმულიდან გამომდინარე საქართველოში მცირე და საშუალო საწარმოების კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისათვის საჭიროდ მიგვაჩნია:

-მცირე და საშუალო მეწარმეებისათვის სამეწარმეო უნარების ასამაღლებლად მხარდაჭერა. აუცილებელია რეგიონულ ცენტრებში არსებობდეს მუდმივმოქმედი საკონსულტაციო ცენტრები, სადაც მსურველებს საშუალება ექნებათ მიიღონ ინფორმაცია და ცოდნა მცირე და საშუალო მეწარმეობის საკითხებზე. სადაც იფუნქციონირებს ტრეინინგ ჯგუფები და დაინტერესებული პირები ჩაერთვებიან მათთვის სასურველი უნარების დასაუფლებლად. ტრეინინგების თემატიკა განსაზღვრული იქნება მცირე მეწარმეობის გაძლიერებისათვის აუცილებელი უნარების განვითარებისათვის;

-კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისათვის მცირე და საშუალო ბიზნესში საჭიროდ მიგვაჩნია მონოპოლიების წინააღმდეგ ბრძოლა. არსებული გარემო ერთი შეხედვით ხელს უწყობს დარგში თავისუფლად შესვლას, მაგრამ მრავალი ბიზნესი ვერ ახერხებს ბაზრზე თავისუფალ საქმიანობას ეგრეთ წოდებული „უხილავი მონოპოლიების“ ხელშემშლის გამო. აუცილებელია

ანტიმონოპოლიური სამსახურის მეტი აქტიურობა. ეს ხელს უშლის ასევე ადგილობრივ და უცხოელი ინვესტირების აქტივობებს მცირე და საშუალო საწარმოებში;

-მცირე და საშუალო საწარმოების მწირი საინვესტიციო შესაძლებლობების განვითარებისათვის „აწარმოე საქართველოს“ ფარგლებში გამოყოფილი რესურსები არასაკმარისია მათი განვითარებისათვის, თანაც აღნიშნული რესურსების მიმართვა ბიზნეს შეუძლია მხოლოდ ადგილობრივისათვის და არა სხვა მიმართულებით. საჭიროა ფონდის არსებობა, რომელიც ზედმეტი ბიუროკრატიული ფორმალობების გარეშე მხარს დაუჭერს მცირე და საშუალო ბიზნეს გაფართოებისა და ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის მიმართულებით. დამატებით მხრდაჭერას საჭიროებს დამწყების ბიზნესი, რომელსაც განვიხილავთ, როგორც სამუშაო ადგილების შექმნის და ეკონომიკური ზრდის მასტიმულიზებელ საშუალებას:

-სწორად მოხდეს ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებიდან გამომდინარე და მცირე და საშუალო ორგანიზაციების განვითარების პერსპექტივების შეფასება. მიეცეს შესაბამისი რეკომენდაციები რეგიონებში არსებულ მცირე და საშუალო ბიზნესის კუთების მსურველებს და მქონე სუბიექტებს, იმ პოტენციურ გამოწვევებსა და სიკეთეებზე რაც შეიძლება მიიღონ DCFTA-ს ფარგლებში. არის გარკვეული ქმედებები მთავრობის და არასამთავრობო სექტორის მხრიდან, მაგრამ უნდა ავლნიშნოთ, რომ ეს არასაკმარისია იმ მოსალოდნელი სიკეთეების გათვალისწინებით, რასაც იძლევა DCFTA.

აუცილებლად მიგვაჩნია მცირე და საშუალო საწარმოების ინოვაციური აქტივობების მხარდაჭერისათვის მიზნობრივი „ინოვაციური განვითარების პროგრამების“ დანერგვა და განხორციელება. სწორედ ინოვაციური მიდგომების დანერგვა წარმოების და მომსახურების სფეროში მოგვცემს საშუალებას შევამციროთ ის ჩამორცენილობა, რაც სამწუხაროდ დღეისათვის არსებობს აღნიშნულ სექტორში ქართულ რეალობაში;

ვფიქრობთ, მოცემული რეკომენდაციების გათვალისწინება შესაძლებელს გახდის ქვეყანაში მცირე და საშუალო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობას ამაღლებას. მეწარმეებს საშუალებას მისცემს განავითარონ საქმიანობა, თამამად მიიღონ საჭირო გადაწყვეტილებები, შექმნან კონკურენტუნარიანი პროდუქცია და მომსახურება. ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკური რეფორმები აღიქვან საკუთარი საქმიანობის მხარდაჭერად და ევროპის ბაზარზე შესვლის შესაძლებლობას შეხედონ, როგორც შანსს საკუთარი ბიზნესის მდგრადობის და სიცოცხლისუნარიანობის უზრუნველყოფისათვის.

ლიტერატურა:

ევგენი ბარათაშვილი, ლარისა თაკვალანძე. 2018. *მენეჯმენტის საფუძვლები*. თბილისი.

საქართველოს მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების სტრატეგია 2016-2020 წლებისთვის. 2017.

ევროკომისია 2010: დიალოგი „მცირე და საშუალო მეწარმეობის პოლიტიკაზე“ აღმოსავლეთ პარტნიორობის მრავალმხრივი ფორმატის ფარგლებში (Dialogue on «SME Policy» with regard to the multilateral framework of the Eastern Partnership

საქართველოს მეწარმეობის განვითარების სააგენტო, მისია და ხედვები <http://enterprisegeorgia.gov.ge/ge/aboutus/Mission--Vission> (7.29.2019).

Porter, M, *The Competitive Advantage of Nations*, THE FREE PRESS, A Division of McMillan, Inc., New York, 2006

Sibel Ahmedova, Factors for Increasing the Competitiveness of Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs) In Bulgaria, *Sibel Ahmedova / Procedia - Social and Behavioral Sciences* 195 (2015) 1104 – 1112.

მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარება და DCFTA საქართველოში

<http://www.eu4business.eu/ka/programme/mcire-da-sashualo-mecarmeobis-ganvitareba-da-dcfta-sakartveloshi> (7.29.2019).

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/108/inovatsiuri-aktivoba?fbclid=IwAR0Qc7s2Fem6ZRRI5BU8wipddqxp5QCCajOqFLATm_pVUzd09UXfY6r2wpU (7.29.2019)

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/68/regionebis-mikhedvit> (7.29.2019)